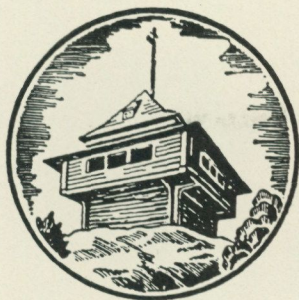

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1959**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1959

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

*Omslagsbilden återger en bägare av rubinglas,
som tillhört generalen friherre Anders Wennerstedt på Skogaholm.
Se Marshall Lagerquists uppsats, s. 131.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1959

Djuptrycksplansch från Nordisk Rotogravyr

ATT LEVA FLINK FLORIBUS

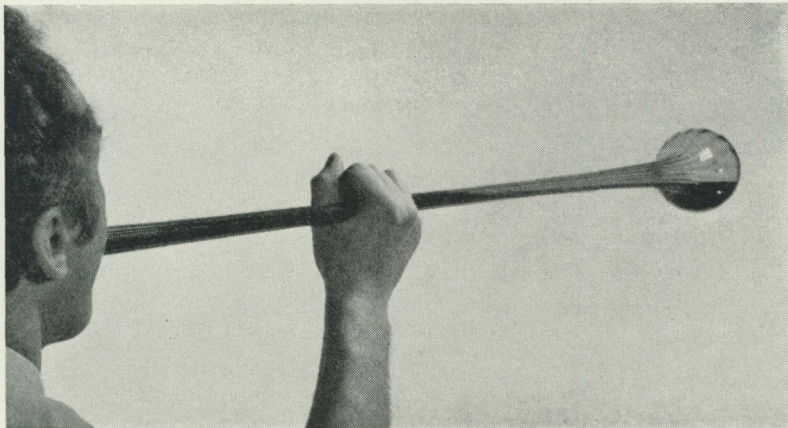
av Bo Lagercrantz

Vad är en floribus? Frågan vore användbar i en allmänbildnings-tävling, men utsikterna till ett tillfredsställande besked skulle helt säkert vara små. Svaret ges emellertid av vidstående bild.

Floribusen tillhör dryckeskärlens artrika släkte. Formen är såsom synes högst extraordinär. Gällde det endast att med dess hjälp rätt och slätt inmundiga drycker kunde det kuriösa redskapet knappast anses ändamålsenligt. Men eftersom pjäsens uppgift är att göra drickandet så komplicerat som möjligt, måste var och en erkänna att den är högst funktionsduglig.

Det går inte att tömma kulan utan att samtidigt försiktigt sila in luft genom ena mungipan. Utan luft kommer inte en droppe. Samuel Ödman har i sina Hågkomster beskrivit en floribus i sin morfars den gamle Vislandaprosten Samuel Wiesels kvarlåtenskap. Han tycks ha prövat den och stötte därvid givetvis på detta problem som han kommenterar: "Deraf upkom en stäckning ungefär så som sig tilldrager wid Motala-älfvs stadnande." Blir det å andra sidan för mycket luft kommer hela innehållet med en gång som en störtflod. Floribusen hör alltså närmare bestämt till skämtkärlens familj, som i övrigt rymmer flera andra av glasblåsarglädjens formvarianter jämte de välkända gyckelkrusen av lergods, vilka ur dolda pipor överspolar ansikte och hals när de bringas i den rätta lutningen.

Det är svårt att säga hur gammal floribusen är. Formen är glasblåsartekniskt ganska elementär och rymmer inga daterbara stildrag. Vi kan blott konstatera att skämtkärlden idémässigt är förknippade med 1600-talets bullrande dryckesseder. 1700-talslitteraturen rymmer åtskilliga belägg utvisande att floribusen då alltjämt bör ha varit tämligen allmän. Den lärde Sven Lagerbring talar med vetenskaplig nykterhet om "Floribus och andra narraktiga dryckeskärl, som gävo tillfälle till nya dryckenskapsrön, att man intet måtte ledsnas vid ett och detsamma", och Bellman rekommenderar Bacchi Trumpna Folk att nyttja floribus vid intagandet av morgonsupen: "Friskt up med floribus at sömnens

Floribusen skulle hållas endast med ena handen.

dunst förkorta." Uppmaningens första led antyder den kroppsställning som den drickande borde inta. Enligt Samuel Ödman borde floribusen svingas som en trumpet: "den högra handen höll tuben och den vänstra sattes i sidan. Han liknade alldeles den ryktbara statuen av Fama i slottsträdgården wid Escorial."

Men alltjämt återstår att förklara själva terminus technicus. Även de allra mest förbleknade skolkunskaper i latin torde räcka för att åt ordet floribus ge den ordagranna tolkningen *åt blom-morna*, som dock icke gör det hela mindre förbryllande. Ordet florshuva skapar emellertid de rätta associationerna. Detta uttryck betyder som bekant ett lätt rus — ett rus s. a. s. i sin första knoppning för att bibehålla blomsterbilden. "Löjtnanten är för söt. Det ordentligt klär honom att ha litet florshuva", säger den sedesamma Fredrika Bremer i Hertha.

Men floribus betecknar utan tvekan rus av högre dignitet — i fullaste blomning. Att leva i sus och dus hette på 1700-talet att leva fläng floribus. Man kunde också leva flink floribus eller flux floribus, vilket endast var andra namn på samma kära sysselsättning, vars grad av klädsamhet icke finns anledning att här diskutera. Uttrycket hade också sin motsvarighet på tyska — in floribus leben — och det kan uppenbarligen härledas från tidens

studentspråk. Att floribus kom att beteckna även ett speciellt dryckeskärl visar blott vilken central roll detta spelade för dem som levde floribus och eftersträvade vad Lagerbring kallade nya dryckesrön.

Årets intressanta nyvärv — som givetvis redan finns att beskåda i utställningen *Mat och Dryck* — härstammar från Näfvekvärns bruk och släkten Cederholm som ägde Näfvekvarn från 1700-talets slut.

TVÅ NYFÖRVÄRV I SILVER

av Kersti Holmquist

Museets silversamling har i år kompletterats med två föremål, som har sitt intresse av speciella orsaker, nämligen en s. k. jaktbägare, en relativt sällsynt pjäs i det svenska silverbeståndet, och en sked i gammalfransk modell av så pass tidigt datum att man i det fallet måste göra en stilhistorisk omvärdering.

Jaktbägaren är 8,5 cm hög, har oval genomskärning och är helförgylld. På livet är grevliga ätten Spens vapen ingraverat ehuru omvänt. Initialerna i botten — A S — knyter den till en bestämd medlem av denna släkt, nämligen greve Axel Spens till Ängelholms fideikommiss och Grensholmen, född 1681 död 1745. Han deltog i Karl XII:s fälttåg och var överstelöjtnant, då han lär ha tillfångatagits vid Perevolotjna 1 juli 1709 och förts till Moskva. Till Sverige återkom han 1722. Det är lockande att tänka sig att bägaren följt Axel Spens i fält och i fångenskap. Stilhistoriskt sett föreligger intet hinder för denna hypotes. Förutsatt att det ingraverade vapnet är samtidigt med bägaren, kan den emellertid inte ha tillverkats före 1712, då ätten fick grevlig värdighet och därefter introducerades på Riddarhuset 1719. Eftersom bägaren troligen är svensk eller möjligen baltisk är det emellertid mera sannolikt att den utförts under Axel Spens tid i Sverige 1722—1745. Stämpeln — H M — har ej kunnat attribueras till en bestämd guldsmed.